

lijk – die in zijn eigen tijd al achterhaald was. Toch is Van Eijnatten geboeid door de man en zijn opvattingen, en dat weet hij, dankzij een uitmuntende stijl, op de lezer over te dragen. Maar met de auteur vraagt deze zich – zeker na 700 bladzijden – af, wát er nu zo boeiend aan de man was. Van Eijnattens antwoord luidt tenslotte: 'Bilderdijs ideeënwereld is interessant en belangrijk omdat het een uitzonderlijk trefpunt is, ontstaan binnen de

intellectuele context van de veelbewogen periode rond 1800, van een aantal deels in vergetelheid geraakte tradities van het ancien régime.' (p. 711).

Hogere sferen is een zeer grondige studie. De auteur heeft kosten nog moeten gespaard om de herkomst van Bilderdijs ideeën te traceren, na te gaan ook, aan wie hij zijn ideeën juist niet ontleende; vaak – misschien iets te vaak – moet de auteur het bij hypothesen houden: Bilderdijk zou dat of dat boek kunnen hebben gelezen, of die en die ideeën kunnen hebben ontleend aan... Daar staat tegenover dat zijn reconstructie van Bilderdijs ideeën – coherent in hun eclecticisme – mij konden overtuigen.

Van Eijnatten relateert de historische betekenis van Bilderdijk sterk, maar weet in een historisch geïnteresseerde lezer precies de gevoelige snaar te raken: het geboeid zijn door het volstrekt andere, het onherkenbare, het vreemde. In Bilderdijk komen stromingen en ideeën samen die hun relevantie al lang hebben verloren, maar die, ondanks het ogenschijnlijke samenraapsel dat zij zijn, een coherente heimwee ademen naar een tijd die nooit meer zal terugkeren. Of, zoals Van Eijnatten zelf concludeert: 'de poort van Willem Bilderdijk is er één die op een uitgestrekt maar schier vergeten landschap nog altijd een groots en geweldig uitzicht biedt.' (p. 712).

George Harinck (red). *Leven en werk van prof. dr. Seakle Greijdanus*. AD Chartas reeks nr 3. De Vuurbaak, Barneveld 1998. 336 blz. ISBN 90 5560 151 9. f 34,75

– Derk Jansen

S. Greijdanus, van 1917-1943 hoogleraar NT aan de Theologische Hogeschool van de Gereformeerde kerken te Kampen, overleed op 19 mei 1948. Thans is – vijftig jaren na dato – een bundel verschenen, die ver-

schillende aspecten van zijn leven en werk belicht. Gr., die bekendheid verwierf als veelzijdig theoloog (exegeet, dogmaticus, kerkrechtdeskundige), was ook op het vlak van de kerkgeschiedenis van betekenis. Niet zozeer als vakgeleerde, alhoewel hij de kerkhistorische aspecten van zijn studie-onderwerpen nimmer veronachtzaamde (61), maar meer als deelnemer, nl. bij de Vrijmaking van 1944. Puchinger schrijft daar beeldend over in een korte bijdrage (9-11): 'Greijdanus weigerde trouw te beloven aan wat hij als opgelegd *teveel* aan kerkelijk-confessionele bindingen zag. Er zijn waar-schuwendende voorbeelden in de kerkgeschiedenis, die nooit meer teniet kunnen worden gedaan!' Gr. wordt hier beschreven als een vent, een karakter. Hiermee lijkt Puchinger enigszins de toon te hebben gezet voor het vervolg van de bundel, want we stuiten ettelijke malen op voorbeelden van Gr.'s onverzettelijkheid, beginselvastheid en integriteit. Ook de bijdrage van H.N. Ridderbos: 'Herinneringen aan prof. dr. S. Greijdanus (25-31) ademt deze sfeer (bv. 28) en men proeft uit deze persoonlijk getinte bijdragen het respect voor persoon en werk van Gr. De eindredacteur van de bundel, G. Harinck, neemt drie van de veertien beschouwende artikelen (ik zonder de kwartierstaat door D. van Baalen en de bibliografie van W. de Gelder en S. de Jong even uit) voor zijn rekening. Hij beschrijft de weg van Gr. naar het hoogleraarschap (13-24) en geeft een goed inzicht in diens ontwikkeling. De hoofdpersoon komt naar voren als een mooi voorbeeld van verticale sociale mobiliteit: van jonge landarbeider tot hoogleraar in de theologie, in wiens Werdegang echter de factor eenzaamheid soms danig meespeelde. Gr. was achtereenvolgens predikant te Rozenburg (1904-1911), Zuid-Beijerland (1911-1915) en Paesens-Moddergat (1915-1917). De keuze voor het predikantschap in laatstgenoemd oord – praktisch het hoogste noorden van Nederland – intrigeert wel, maar wordt in de bundel nergens verklaard. Misschien trok hem het Friese platteland, want 'de Friese taal en cultuur vonden in hem levenslang een warm pleitbezorger en op emotionele momenten verviel hij gemakkelijk in zijn moedertaal' (13). Daaruit blijkt, zoals men kan opmaken uit de bijdrage van Koen Zondag, 'Een medestander op afstand. De relatie tussen Greijdanus en het Fries' (213-232), dat Gr. in wezen niet veel verschilde van zijn 'eenvoudige Friezen' die ten diepste geraakt werden als in het pastoraat hun *memmetael* werd gesproken. Harinck schrijft ook over diens houding jegens de Nieuwe Vertaling van 1951. Hij wilde daar niet aan meewerken,